

Total No. of Questions : 9+9+9] [Total No. of Printed Pages : 8
(1126)

**Master of Arts IIIrd Semester (0309)
Examination**

2670

ECONOMICS

Opt (i) : Economics of Agriculture—I
Paper : MAECO—303 & 304
(In All Mediums)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

English Medium

Note :- Attempt five questions in all, including Question No. 1 and selecting one from each Unit.

1. Attempt any ten of the following :

- (i) Any two differences between agriculture and industry.**
- (ii) Advantages of co-operative farming.**
- (iii) Two properties of isoquants.**
- (iv) Expansion path.**
- (v) Define Production Function.**

A-243

(1)

Turn Over

- (vi) Two barriers to agriculture development.
- (vii) Schultzian definition of traditional agriculture.
- (viii) Command approach vs. Market approach.
- (ix) Types of uncertainty.
- (x) Define modern agriculture.
- (xi) Doctrine of zero value productivity in agriculture.
- (xii) Production possibility curve.
- (xiii) Impact of green revolution on inverse relationship between farm size and productivity.
- (xiv) Components of demand for farm production.
- (xv) Backward linkages between agriculture and industry.

Unit-I

- 2. Define Agriculture Economics. Discuss in detail the nature and scope of agriculture economics.
- 3. Explain the role of agriculture in initial stages of economic development. Why does importance of agriculture decline with economic development ?

Unit-II

15 each

4. Discuss the three stages of agriculture production in factor-factor relationship. Which stage is rational and why ?
5. Write a detailed note on farm size and productivity debate.

Unit-III

15 each

6. Explain in detail Mellor's phases of agricultural development.
7. Critically examine the induced innovation model given by Hyami-Ruttan.

Unit-IV

15 each

8. Distinguish between risk and uncertainty. What are various methods to reduce them ?
9. Describe the supply behaviour of farmers to price changes. What are its policy implications ?

हिन्दी पाठ्यम्

नोट :- प्रश्न संख्या एक सहित कुल पाँच प्रश्न हल कीजिए तथा प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न हल कीजिए।

1. निम्नलिखित में से कोई दस प्रश्न हल कीजिए :

- (i) कृषि एवं उद्योग में कोई दो अन्तर।
- (ii) सहकारी खेती के लाभ।
- (iii) समस्थानिक के दो गुण।
- (iv) पथ का विस्तार।
- (v) उत्पादन फलन की परिभाषा।
- (vi) कृषि विकास की दो बाधाएँ।
- (vii) पारम्परिक खेती की शूलजियन परिभाषा।
- (viii) आज्ञा उपागम बनाम बाजार उपागम।
- (ix) अनियन्त्रितता के प्रकार।
- (x) आधुनिक कृषि की परिभाषा लिखिए।
- (xi) कृषि में शून्य गुण उत्पादकता का सिद्धान्त।
- (xii) उत्पादन सम्भाव्यता वक्र।

(xiii) खेतों के आकार और उत्पादकता के बीच विपरीत सम्बन्ध पर हरित क्रान्ति का प्रभाव।

(xiv) कृषि उत्पादन के लिए माँग के घटक।

(xv) कृषि एवं उद्योगों के बीच पश्चगमन सम्बन्ध। $10 \times 2 = 20$

इकाई-I

प्रत्येक 15

2. कृषि अर्थशास्त्र की परिभाषा दीजिए। कृषि अर्थशास्त्र का क्षेत्र एवं प्रकृति को विस्तार में लिखिए।

3. आर्थिक विकास की प्रारम्भिक अवस्थाओं में कृषि की भूमिका की व्याख्या कीजिए। आर्थिक विकास के साथ कृषि का महत्व कम क्यों होता है ?

इकाई-II

प्रत्येक 15

4. कारक-कारक सम्बन्ध में कृषि उत्पादन के तीन चरणों के बारे में बताइए। कौन-सा चरण विवेकशील है और क्यों ?

5. खेतों के आकार और उत्पादकता पर एक विस्तृत लेख लिखिए।

इकाई-III

प्रत्येक 15

6. कृषि विकास के मैलर के सोपानों की विस्तार से व्याख्या कीजिए।

7. हयामी-रतन छारा दिये गये अभिप्रेरित नूतन मॉडल का आलोचनात्मक परीक्षण कीजिए।

इकाई-IV

प्रत्येक

8. जोखिम एवं अनिश्चितता में अंतर बताइए। इनको न्यूनतम करने की क्या-क्या विभिन्न विधियाँ हैं ?
9. मूल्य परिवर्तन के प्रति किसानों के पूर्ति व्यवहार का वर्णन कीजिए। इनकी नीति अभिप्राय क्या हैं ?

(Punjabi Medium)

नोट :- प्रश्न नं.1 लाज्जमी है, सहित कुल पंज प्रश्न हल करें।
हर इक्के इक्के इकाई तें इक्के प्रश्न हल करें।

1. हेठां लिखे विच्चें कोई दस प्रश्न हल करें :

- (i) ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।
- (ii) ਸਹਿਕਾਰੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਲਾਭ ।
- (iii) ਸਮਸਥਾਨਿਕ ਦੇ-ਦੋ ਗੁਣ
- (iv) ਪੱਥ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ।
- (v) ਉਤਪਾਦਨ ਫਲਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ।
- (vi) ਖੇਤੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅੜਚਣਾਂ।
- (vii) ਪ੍ਰਪਾਰਗਤ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਲਜਿਅਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ।
- (viii) ਆਗਿਆ ਪਹੁੰਚ ਬਨਾਮ ਬਾਜ਼ਾਰ ਪਹੁੰਚ ।
- (ix) ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ।
- (x) ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖੋ।

- (x) ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਫਰ ਗਣ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ।
- (xi) ਉਤਪਾਦਨ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਕਰ ।
- (xii) ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਪਰੀਤ ਸੰਬੰਧ
ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਕਰਾਂਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ।
- (xiii) ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਮੰਗ ਦੇ ਘਟਕ ।
- (xiv) ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਤੀਤ ਕਾਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ $10 \times 2 = 20$

ਇਕਾਈ-I

15 each

ਖੇਤੀ ਅਰਥਾਤਾਸਤਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ। ਖੇਤੀ ਅਰਥਾਤਾਸਤਰ ਦਾ
ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਲਿਖੋ।

ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਬਾਅ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ
ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ
ਛੱਟ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਇਕਾਈ-II

15 each

ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ। ਕਿਹੜਾ
ਪੜਾਅ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ?

ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਲੇਖ
ਲਿਖੋ।

ਇਕਾਈ-III

15 each

ਖੇਤੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੈਲਰ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ
ਕਰੋ।

7. ਹਯਾਮੀ-ਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨੂਤਨ ਮਾਡਲ ਦਾ
ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ ।

ਇਕਾਈ-IV

15.

8. ਜੋਖਮ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੱਸੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ
ਦੀਆਂ ਕੀ-ਕੀ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਧੀਆਂ ਹਨ ?
9. ਮੁੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਤੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਵਰਣਨ
ਕਰੋ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨੀਤੀ ਭਾਵ ਕੀ ਹਨ ?